

економіки громадяни, окрім зарплати від участі у суспільному виробництві, на підставі трудового договору (контракту) можуть одержувати доходи від підприємницької діяльності, дивіденди на частку (акції) в господарських товариствах, відсотки від грошових вкладів у кредитних установах. При цьому такі доходи громадян будуть постійно збільшуватися. Більше того, можуть мати місце ситуації, коли прибуток від акцій та іншого майна громадянина може бути єдиним джерелом існування. Таким чином, завдяки ст. 58 СК у вищевикладеній редакції між подружжям, яке буде одержувати лише доходи від дошлюбного чи іншого роздільного майна, взагалі не буде виникати спільна власність. Ситуація ще більш ускладниться, якщо дружина не працює у зв'язку з вихованням малолітніх дітей, а чоловік не працює, але одержує достатні прибутки від роздільного майна. Відповідно до положень СК може створитися ситуація, за якої чоловік буде поповнювати свій майновий актив, а дружина, яка виконувала суспільнокорисну працю з виховання дітей, взагалі не зможе набувати право власності на майно. Звичайно, що подібні ситуації не будуть сприяти зміцненню сімейних відносин, утвердженню принципу рівноправності між подружжям, а врешті – захисту прав того з подружжя, який не міг працювати у суспільному виробництві з поважних причин.

2. Положення про визнання доходів та прибутків від роздільного майна власністю того з подружжя, якому воно належить у вищенаведеній ситуації, не сприятиме реалізації принципу сімейного права, згідно з яким майно, нажите (в СК – набуто) подружжям за час шлюбу, є його спільною сумісною власністю (ст. 22 КпШС України, ст. 58 СК). Тобто під «нажитим» чи «набутим» необхідно розуміти будь-яке майно, одержане в період шлюбу одним з подружжя в результаті праці чи іншої корисної діяльності, за винятками, передбаченими законом. Звичайно, подружжя можуть змінити правовий режим плодів і доходів шлюбним договором або окремим договором між ними в період шлюбу. Водночас суд не позбавлений права враховувати інтереси сім'ї за наявності підстав для застосування відповідних положень ст. 59 СК. Правові позиції щодо правового режиму доходів, одержуваних від особистого майна, що використовується одним з подружжя в підприємництві, поки що не одержали свого остаточного завершення (див. коментар до ст. 61 СК).

Стаття 59. Здійснення дружиною, чоловіком права особистої приватної власності

1. Той із подружжя, хто є власником майна, визначає режим володіння та користування ним з урахуванням інтересів сім'ї, насамперед дітей.

2. При розпорядженні своїм майном дружина, чоловік зобов'язані враховувати інтереси дитини, інших членів сім'ї, які відповідно до закону мають право користування ним.

У коментованій статті визначається порядок здійснення дружиною, чоловіком права особистої (роздільної) приватної власності за час перебування у шлюбі. Зрозуміло, що той з подружжя, який є власником роздільного майна, має право на свій розсуд здійснювати усі правомочності власника відповідно до вимог цивільного законодавства, яке може встановлювати для власника певні обмеження або особливі умови здійснення ним своїх прав. Наприклад, відповідно до ч. 7 ст. 319 ЦК діяльність власника може бути обмежена чи припинена або власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Коментована стаття якраз і містить такі норми. Так, відповідно до ч. 1 ст. 59 СК власник роздільного майна визначає режим *володіння та користування* ним з урахуванням інтересів сім'ї, насамперед дітей. Наведена норма не є імперативною, а має переважно рекомендаційний характер.

На відміну від ч. 1, ч. 2 коментованої норми в імперативній формі зобов'язує того з подружжя, який є власником роздільного майна, при *розпорядженні* ним враховувати інтереси дитини, інших членів сім'ї, які відповідно до закону мають право користування ним.

У коментованій статті відсутні конкретні критерії, що мають бути враховані батьками при здійсненні права власності, зокрема, в першу чергу це стосується визначення наявності чи відсутності права власності чи іншого речового права дітей на майно, розпорядження яким здійснюється подружжям чи одним з них.

Для відповіді на це питання необхідно звернутися до ст. 177 СК, що має назву «Управління майном дитини», якою визначається порядок розпорядження законними представниками

майном, що належить дитині (див. коментар до ст. 177 СК). Водночас, навіть у цій статті законодавець не дотримується однастайності у термінології, закріплюючи у її ч. 2 перелік правочинів, які батьки малолітньої дитини не мають права без дозволу органу опіки та піклування вчиняти щодо її «майнових прав», яким можуть бути не лише право власності, а й інші види майнових прав, зокрема, право проживання у житлі, що належить батькам.

Проте сам по собі факт вчинення батьками малолітньої дитини певного правочину без попереднього дозволу органу опіки та піклування не є безумовним підтвердженням наявності підстав для визнання правочину недійсним. Правочин може бути визнано недійсним, якщо його вчинення батьками без попереднього дозволу органу опіки та піклування призвело до порушення права особи, в інтересах якої пред'явлено позов (Рішення Богунського районного суду м. Житомира від 29.05.2018 р. у справі № 295/4671/15-ц).

Не вносить визначеності у тлумачення цієї норми і спеціальне законодавство у сфері захисту прав дитини. Так, відповідно до ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства» батьки або особи, які їх замінюють, не мають права без дозволу органів опіки і піклування, укласти договори, які підлягають нотаріальному посвідченню, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати поділ, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання. У ст. 18 цього Закону зазначається, що діти – члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем, відтак при відчуженні жилих приміщень та купівлі нового житла органи опіки та піклування зобов'язані здійснювати контроль за додержанням батьками або особами, які їх замінюють, майнових та житлових прав дітей.

Глава 8

ПРАВО СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Стаття 60. Підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя

1. Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

2. Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

У ч. 1 коментованої статті закріплюється загальна юридична підстава поширення правового режиму спільності набутого подружжям за час шлюбу майна. Під таким шлюбом розуміється шлюб, вчинений з дотриманням вимог про державну реєстрацію (ст. 27 СК).

Перебування подружжя в шлюбі обумовлює поширення на певне їх майно режиму права спільної сумісної власності. У разі відсутності між подружжям шлюбного договору, правовий режим їх майна визначається відповідно до положень сімейного законодавства, які носять імперативний характер, тобто подружжя не може односторонньо змінювати встановлений законом правовий режим на власний розсуд. Однак подружжя не позбавлене права вчиняти у встановленому порядку будь-які дії щодо придбаного в період шлюбу майна, в тому числі поділити його у будь-яких частках між собою. В іншому випадку мало б місце обмеження прав подружжя у здійсненні ними прав співвласників.

Головним принципом прав подружжя на майно історично став принцип спільності всього того майна (за винятками, прямо встановленими законом), що набувається ними за час шлюбу, який був також закріплений ст. 22 КпШС України 1969 р. При цьому подружжю були надані рівні права на майно і в тому разі, якщо один з них перебував на навчанні, хворів, був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми або з інших поважних причин не мав самостійного заробітку. Така норма з юридичної точки зору фактично утверджує презумпцію приналежності подружжю на праві спільної сумісної власності всього майна, що набувається ними в період шлюбу. Існування такої презумпції має не лише теоретич-